

LIETUVOS MOKINIŲ JAUNŲJŲ FILOLOGŲ KONKURSUI
LITERATŪROS MOKSLO IR KRITIKOS SEKCIJA

**KRIKŠČIONIŠKOJI PEDAGOGIKA ŠATRIJOS RAGANOS
APYSAKOJE „SENAME DVARE“**

AUSTĖ ŠILKAITYTĖ
Kėdainių rajono savivaldybė
Kėdainių šviesioji gimnazija
4d klasė

Konsultavo lietuvių kalbos mokytoja metodininkė Asta Jakštienė

2021 m.

Turinys

Įvadas.....	3
1. Krikščioniškosios pedagogikos tikslas – tauri asmenybė.....	4
1. 1. Šatrijos Raganos kūryba – autorės pasaulėžiūros atspindys.....	5
1. 2. Krikščioniškoji pasaulėjauta – krikščioniškojo auklėjimo pagrindas.....	6
2. Aplinka – svarbus veiksnys auklėjant vaiką.....	8
3. Auklėtojo santykis su auklėtiniais	9
3.1. Kokį auklėtoją mato vaikai?	9
3.2 . Glaudaus ryšio su vaiku svarba	10
3.3. Autoriteto samprata krikščioniškojoje pedagogikoje	10
4. Auklėjimo būdai, svarbūs krikščioniškai auklėjant asmenybę.....	11
4.1. Glaudus santykis – krikščioniškojo auklėjimo pamatas	11
4.2. Krikščioniškosios vertybės ugdomos kasdienėse situacijose	12
4.3. Įtikinimo svarba auklėjant vaiką.....	13
4.4. Pavyzdžio galia.....	14
4.5. Ne bausmė, o supratimas	15
4.6. Grožio pajauta lemia etišką elgesį	15
4.7. Auklėtojas tampa ne tik tėvai, bet ir šalia esantys žmonės.....	16
Išvados.....	18
Literatūros sąrašas	19

Įvadas

„XX a. pradžios lietuvių literatūra yra laisvėjanti literatūra. Ji keičia programinę XIX a. pabaigos nuostatą – tarnauti, šviesti, mokyti, kelti – ir sutelkia individualų žmogaus rūpestį į būties nerimą, ilgesį, prasmės ieškojimą, Dievybės nuojautą ar abejonę, į kūrybos paslaptis. Neatsisakoma tautai, visuomenei svarbių idėjų, bet ne mažiau svarbi kūrėjo asmenybė, jos atsiskleidimas“, – teigia literatūrologė V. Daujotytė.¹ Tokios tendencijos būdingos ir Šatrijos Raganos kūrybai.

Marija Pečkauskaitė – Šatrijos Ragana vertinama kaip viena religingiausių XX a. pradžios lietuvių rašytojų ir viena žymiausių krikščioniškosios pedagogikos kūrėjų, kurios dėmesys vidiniam pasauliui rodo literatūros modernėjimą. Rašytojos pasaulėvaizdis persmelktas krikščioniškųjų dėsnių bei idealų, biografija liudija labdaringą, šviečiamąją veiklą, krikščioniškosios kultūros puoselėjimą.² Todėl ir kūryboje Šatrijos Ragana atskleidžia tai, kas artima ir brangu jai pačiai. Rašytojos kūriniai pristato krikščioniškąsias idėjas ir skleidžia krikščioniškojo tobulėjimo principus.

Tokiems Šatrijos Raganos kūrybos polėkiams didelę įtaką padarė dėstytojas, žymus vokiečių pedagogas, filosofas, sociologas, krikščioniškosios pedagogikos šalininkas Frydrichas Vilhelmas Fèrsteris. Būsimąją rašytoją žavėjo pedagogo idealizmas, krikščionybės ir praktinio gyvenimo jungimas, ištikimybė savo įsitikinimams, auklėtinio psichologinis pažinimas ir pedagoginis meistriškumas („Kaip moka įeiti į vaiko sielą, pažadinti jo dėmesį ir sujudinti visas jo sielos stygas!“³), asmeninio tobulėjimo siekti skatinantys raštai. Kūrėja perėmė F. V. Fèrsterio skleistą pažiūrą, kad kultūra be Kristaus idealo, asmeninio tobulumo siekio yra tik Babelio bokšto statymas. Žavėdamasi filosofo išmintimi, Šatrijos Ragana šias idėjas išdėstė knygoje „Jaunuomenės auklėjimas“ bei pati parašė knygą „Motina auklėtoja“. Nors Šatrijos Raganos kūrinių, vertimų, atskleidžiančių krikščioniškąsias idėjas, palikimas gausus, vis dėlto viena gražiausių ir jautriausių krikščioniškosios pedagogikos apraiškų – apysaka „Sename dvare“, liudijanti, kad krikščioniškojo auklėjimo tikslas – ugdyti taurią asmenybę.

Apysakoje krikščioniškosios pedagogikos tiesos suvokiamos ne kaip taisyklių visuma, o išryškėja iš individo santykio su aplinkiniais, tai asmenybės pasaulėjauta, lemianti ir tam tikrą elgesį. Krikščioniškoji pedagogika tampa ir žmogaus atrama, gyvenimo tikslu, todėl yra paveikiausia paprastose, nesuvaidintose, t. y. natūraliose situacijose. Šatrijos Ragana ieško, kaip meniškai pavaizduoti krikščioniškosios pedagogikos auklėjimo būdus. Įprastai, kaip teigia

¹ Viktorija Daujotytė. Šatrijos Raganos pasaulyje, p. 13. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: http://www.xn--altiniai4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujotyte%20C4%97.%20A0atrijos_Raganos_pasaulyje.LHM500A.pdf.

² Gediminas Mikelaitis. *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*. Vilnius, 2012. P. 7.

³ „Vertėjos žodis“: *Friedrichas Forsteris, Jaunuomenės auklėjimas. Knygos tėvams, mokytojams ir dvasininkams*. Kaunas, 1926. P. 6.

filologijos mokslų daktaras Gediminas Mikelaitis, tradicinė krikščioniškoji literatūra pasižymi dualistiniu gyvenimo vaizdavimu (išganymo drama vyksta tarp dviejų polių – jėgos ir bejėgiškumo, nuodėmės ir malonės, pasmerkimo ir išgelbėjimo), nekeičia tikrovės ir stengiasi atskleisti „amžinąją tvarką“. Jai būdingas tam tikras požiūris, perspektyva, kylantys pirmiausia iš kūrinio turinio, suderinto su krikščioniškais principais ir mokymu. Tačiau Šatrijos Ragana iš vokiečių pedagogo F.V. Fèrsterio perėmė literatūros teologijai svarbų induktyvinį pedagogikos metodą pavyzdžiais, metaforomis bei simboliais vaizduoti praktines gyvenimo situacijas. Pedagoginiai vaizdai kuriami dorinimo būdu, panaudojant natūralias, kasdienes situacijas. Kūrėja dorovinius poelgius įveiksmina, kad menas skatintų dorovės lavinimą.⁴

Toks Šatrijos Raganos žingsnis modernėjančios literatūros link ir kvietimas, paskatinimas ugdyti krikščioniškuosius idealus, auginti dvasinių aukštumų siekiančią jaunuomenę žavi ir šiuolaikinę visuomenę. Nors neretai, kaip teigia G. Mikelaitis, šių dienų krikščioniškoji literatūra išryškina priešingus etikos modelius, parodo alternatyvas, pasiūlo utopijų pamatus ir naudoja netgi grotesko, parodijos ar paradokso priemones⁵, vis dėlto Šatrijos Raganos tekstai net beveik po 100 metų patraukia skaitytoją teologinės minties savitumu ir krikščioniškosios meilės pasireiškimu.

Todėl ir šio darbo tikslas atskleisti, kuo ypatinga krikščioniškoji pedagogika Šatrijos Raganos kūryboje. Siekiant temą plėtoti kryptingai, darbe iškeliami pagrindiniai uždaviniai: pristatyti krikščioniškosios pedagogikos tikslus bei aptarti sąlygas, kurios būtinos ugdant asmenybę, taip pat atskleisti, kokiomis būdo savybėmis išsiskiria auklėtojas, kurio veiklos orientyrai – krikščioniškosios pedagogikos idealai, ir išryškinti, kokie auklėjimo būdai pasirenkami, ugdant krikščioniškąsias vertybes.

1. Krikščioniškosios pedagogikos tikslas – tauri asmenybė

Visų pirma, pristatant krikščioniškąją pedagogiką, labai svarbu pabrėžti, kokiomis nuostatomis vadovaujamas ir kokių tikslų siekiama. Krikščioniškasis auklėjimas neatsiejamas nuo dvasinių vertybių: meilės artimui, dosnumo, pagalbos, gailestingumo, atjautos ir pasiaukojimo, bei principų ugdyti nesavanaudišką, kilnių tikslų siekiančią asmenybę. Kitaip tariant, krikščioniškosios pedagogikos tikslas – ugdyti žmogų, kuris gyvena ne tik sau ir siekia daugiau nei vien žemiškojo gyvenimo patyrimų. Svarbu pabrėžti, kad krikščioniškoji pedagogika teigia, jog duoti gali tik tas, kuris pats turi, todėl pabrėžiama, jog ugdyti asmenybę gali ne kiekvienas. Todėl auklėtojai dažniausiai yra atsidavę duoti ir aukotis dėl kitų, taurios asmenybės, kurioms krikščioniškosios

---

⁴ Gediminas Mikelaitis. *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*. Vilnius, 2012. P. 206.

⁵ Gediminas Mikelaitis. *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*. Vilnius, 2012. P. 206.

pedagogikos idealai – pasaulėvokos pagrindas. Ryškiausi tokių dvasiškai kilnių asmenybių pavyzdžiai – pati Šatrijos Ragana bei jos apysakos „Sename dvare“ veikėja mamatė Marija.

1. 1. Šatrijos Raganos kūryba – autorės pasaulėžiūros atspindys

Marija Pečkauskaitė – Šatrijos Ragana – XX a. pirmos pusės kūrėja neoromantikė, kuriai būdinga romantinė pasaulėjauta bei krikščioniškoji pasaulėžiūra. Kaip jau minėta anksčiau, Šatrijos Ragana vertinama kaip viena religingiausių šio laikotarpio lietuvių rašytojų ir viena žymiausių krikščioniškosios pedagogikos kūrėjų, kurios gyvenimo siekiai sutampa su krikščioniškosios pedagogikos tikslais.

M. Pečkauskaitės tėvai buvo apsišvietę dvarininkai, o santykiai tarp tėvų ir vaikų buvo glaudūs ir šilti, todėl autorės prisiminimai apie vaikystę šviesūs. Galima teigti, kad būtent dėl tėvų rodyto pavyzdžio, patirtos nuoširdžios ir tikros meilės bei pastangų auklėti vaikus ugdant krikščioniškąsias vertybines nuostatas Šatrijos Ragana ir savo kūryboje aukština tai, kas jai dar vaikystėje tapo brangu. Supratusi, ką reiškia palaikymas, artimas ryšys bei autoritetas šeimoje, kūryboje Šatrijos Ragana išreiškia kilnias idėjas per savo pačios patirtį, todėl ir apysakoje „Sename dvare“ autorė taip subtiliai ir jautriai parodo motinos ir vaikų ryšį, nes remiasi savo vaikystės prisiminimais.

Šeimos nesukūrusi moteris visą savo gyvenimą altruistiškai tarnavo kitiems, tai jai atrodė vienintelis teisingas pasirinkimas. Marija Pečkauskaitė save apribojo tarsi savotiškais, t. y. vidinės vienuolystės ir nuolatinio aukojimosi įžadais. Besąlygiška tarnystė, atsižadėjimas, neturtas – šios krikščioniškosios vertybės buvo kertiniai Šatrijos Raganos gyvenimo akmenys. Rašytojos pasaulėžiūrą atskleidžia ir ištrauka iš jos dienoraščio: „<...> žmogus yra laimingas tada, kada jaučia ir gali sau pasakyti, kad nėra parazitu pasaulyje ir yra naudingas aplinkai, kiek gali.“ Tokią nuostatą liudija ir rašytojos veikla. Šatrijos Ragana dirbo Marijampolės mergaičių progimnazijoje, mokė lietuvių kalbos, istorijos, vedė auklėjimo valandėles. Ne viena iš buvusių mokinių pabrėžė lemiamą mokytojos vaidmenį, formuojantis charakteriui, vertybėms, gėrio supratimui. Gyvendama Židikuose pedagogė įrengė klebonijoje mokyklą vaikams, mokė vaikus ir privačiai, įkūrė vaikų draugiją, dalyvavo labdaringoje veikloje, rūpinosi blaivybės namų statyba, įkūrė arbatinę ir net įsteigė bibliotekėlę vaikams. Iš tiesų Šatrijos Ragana savo darbais įgyvendino jaunystės pozityvistinius idealus ir aktyviai veikė, kad sukurtų šviesesnį, oresnį, kultūringesnį gyvenimą.

Gilinimasis į Marijos Pečkauskaitės gyvenimo istoriją rodo, kad nors yra įvairiausių labdaros formų, tačiau kūrėja pasirinko pačią sunkiausią ir kilniausią, kai viską daro pats žmogus. Šatrijos Raganos kūryba glaudžiai susijusi su rašytojos gyvenimu: galima teigti, jog asmeninė patirtis lėmė ir kūrybos temas, personažų charakterius. Kūriniuose atskleidžiamos idėjos ir

išreiškiami išgyvenimai, lydėję Šatrijos Raganą visą gyvenimą, suteikia veikėjų paveikslams aukojimosi ir kilniaširdiškumo atspalvių. Literatūrologė V. Daujotytė teigia: „Jausmai Šatrijos Raganos kūryboje yra slopinami, o dvasia kelinama. Svarbiausia to kėlimo kryptis – į kitus, kitiems, kitam. Jausmai yra egoistiški – sau. Tik dvasia kreipia žmogų nuo jo paties, artina tolindama, leisdama būti ten, kur žmonės, išeidami iš savo tamsos, susitinka su nuskaidrėjusiu savimi, susitinka per kitus.“⁶ Todėl ir apysakoje „Sename dvare“ vaizduojama pasiaukojanti asmenybė, kurios krikščioniškoji pasaulėjauta lemia ir itin subtilias, įkvepiančias ir jaudinančias krikščioniškosios pedagogikos apraiškas.

G. Mikelaitis monografijoje „Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija“ teigia, kad Šatrijos Ragana kūryboje neišskiria nė vienos lyties, bet daugiausia aptaria moters autentiškumą, specifines jos sielos savybes: gebėjimą globoti, aukotis, atleisti, išsižadėti savęs. Moters pašaukimas – jungti dangų ir žemę, derinti kūną ir sielą.⁷ Kūrėjai tokia moters prigimtis atrodė itin reikšminga kuriant ir auklėtojos paveikslą. Be to, pati savo gyvenimą paskyrusi kitiems Šatrijos Ragana buvo įsitikinusi, kad auginantis vaikus žmogus privalo suvokti savo paskirtį, turėti tikslą, tad apysakoje „Sename dvare“ rašytoja vaizduoja motiną-auklėtoją, kurios pasaulėjauta, virstanti veiksmis, ir tampa pagrindu krikščioniškajai pedagogikai.

1. 2. Krikščioniškoji pasaulėjauta – krikščioniškojo auklėjimo pagrindas

Šatrijos Raganos apysakos pagrindinė veikėja – mamatė Marija – dvaro ponija, trijų vaikų: Irusios, Jonelio, Nikos, motina. V. Daujotytė literatūros apžvalgoje rašo, kad mamatė Marija – substancialus moters charakteris – centras, į kurį sueina ir iš kurio išeina visas kūrinys, tačiau kartu ir monoveikėja, atskira⁸. Veikėja apysakoje parodoma kaip šeimos moteris bei romantinė herojė, besiilginti idealo. Marija gyvenime vadovaujasi krikščioniškosiomis etinėmis nuostatomis: gailestingumu, atlaidumu, meile artimui ir pagalba kitam, todėl ir vaikus auklėja savo pavyzdžiu. Kitaip tariant, apysakoje auklėtojas – tai ne kunigas ar griežtas mokytojas, bet jautri, pasiaukojanti, meniškos prigimties asmenybė, subtiliai jaučianti vaiką, gebanti rasti kelią į jo širdį ir auklėtinią paveikti.

Mamatei būdinga romantinė pasaulėjauta. Veikėja žavisi žvaigždėtomis mėnesienos naktimis, mėgsta viena šviesiomis naktimis vaikščioti palei tvenkinį ir svajoti. Veikėja bodisi

⁶ Viktorija Daujotytė. Šatrijos Raganos pasaulyje, p. 3. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: http://www.xn--altiniai4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujoty%C4%97.%C5%A0atrijos_Raganos_pasaulyje.LHM500A.pdf.

⁷ Gediminas Mikelaitis. *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*. Vilnius, 2012. P. 192.

⁸ Viktorija Daujotytė. *Šatrijos Raganos pasaulyje*, p. 10. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: http://www.xn--altiniai4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujoty%C4%97.%C5%A0atrijos_Raganos_pasaulyje.LHM500A.pdf.

kasdienybė ir ilgisi idealo, t. y. amžino grožio ir harmonijos. Tai atskleidžia apysakoje kuriama priešprieša tarp troškaus kambario ir gamtos: „Kaip gaila palikti tuos stebuklus ir eiti į tamsų troškų kambarį.“ Troškus kambarys – varžanti, slegianti erdvė, simbolizuojanti kasdienybę, o gamtos erdvė siejama su laisve. Mamatė jaučiasi įkalinta kasdienybėje, ilgisi amžinybės. Būtent idealo ilgesys ir skatina veikėją kilti pačiai ir kelti kitus. Išsiilgusi idealo, mamatė Marija, kaip krikščioniškos pasaulėžiūros asmenybė, kuria aplinką, kurioje trokštama daugiau, vadovaujasi dvasinėmis vertybėmis ir siekiama gyventi prasmingai.

Veikėjos dienoraščio ištrauka atskleidžia, kad mamatei gyvenimas vertingas tada, kai gyvenama ne tik dėl savęs, bet ir dėl kitų. Rūpinimasis tik savo šeima suvokiamas kaip egoistiškas elgesys. Šatrijos Ragana atskleidžia, kad svarbūs ne materialūs, o dvasiniai turtai, todėl kurdama mamatės paveikslą autorė pabrėžia, kad rūpinimasis ne tik savo šeima, bet ir kitais – teisingo gyvenimo pagrindas: „Kaip aš, mažumą daugiau žinanti, kaipgi nemokysiu, nerodysiu, nepatarsiu? Gyventi vien vyrui ir vaikams? Negaliu. Brangūs jie man, bet jaučiu, kad, gyvendama taip egoistiškai, iš tikro skriausčiau savo vaikus, ne dabar, besistengdama nors krislelį naudoti kitiems atnešti.“ Krikščioniškasis auklėjimas siekiant išauginti kilnią asmenybę – didžiausia meilės vaikams išraiška. Mamatė tiki, kad, rodydama pavyzdį ir įkvėpdama vaikus rūpintis kitais, duoda vaikams daug daugiau, nei rūpindamasi vien materialine jų gerove. Kilnius Marijos tikslus atskleidžia nesavanaudiškas atsidavimas kitiems. Toks mamatės požiūris rodo, kad iš tiesų tokios dvasinės vertybės kaip pagalba, atjauta, meilė artimui Marijai yra pačios svarbiausios. Būtent todėl krikščioniškoji pedagogika kūrinyje atskleidžiama vaizduojant ne tik šeimos tarpusavio santykius, bet ir ryšius su aplinkiniais. Marija, kaip išsilavinusi, kilminga ponija, jaučia pareigą padėti mažiau žinantiesiems, negali būti abejinga, kai kitam reikia pagalbos. Svarbiausi Marijos gyvenimo tikslai – mokyti, šviesti kitus ir pasiaukoti dėl aplinkinių. Kad pasiaukojimas dėl kitų mamatei yra vertingo gyvenimo pamatas, atskleidžia ir neišsipildžiusi svajonė tapti gailėtingąja seserimi. Nors Marija jautė būsimą laimingiausią, paskirdama savo gyvenimą kitiems, vis dėlto nenorėdama įskaudinti ir nuvilti tėvų mamatė išsižadėjo savo troškimų. Aukojimasis rodo ir Marijos, kaip šeimos moters, nuolatinis darnos siekimas. Nors moteris neretai jaučia nuoskaudą dėl vyro priekaištų, darna ir santarvė šeimoje Marijai svarbiau už jos pačios jausmus. Todėl mamatė ginčų su vyru Liudviku metu dažnai siekia kompromiso, tai yra nusileidžia. Ir nors neretai toks prisitaikymas būtų laikomas žalingu, vis dėlto apysakoje Marijos poelgiai tampa tvirtu pamatu krikščioniškajai pedagogikai.

Marijos pasaulėjauta bei santykis su aplinka atskleidžia jos kilnius siekius. Nors liūdesys dėl neišsipildžiusių svajonių mamatės paveikslui suteikia dramatiškų atspalvių, kita vertus, būtent toks jautrumas, švelnumas ir ryžtas aukotis lemia, kad ji yra atsakinga ir dėmesinga motina. Apysakoje atskleidžiama, jog glaudus ryšys ypač svarbus ugdant asmenybę, formuojant charakterį, todėl

Marijos poelgiai lemia, kad ji vaikams tampa autoritetu, skatinančiu eiti teisingu keliu. Vaikai myli ir idealizuoja motiną, kuri tampa jų pasaulio centru. Šatrijos Ragana parodo, kad motinos pareiga pasirūpinti, kad vaikas suvoktų esminius pasaulio dėsnius ir taip formuotųsi teisingas požiūris į gyvenimą, lavintųsi atmintis ir vaizduotė, o talentai būtų ne slopinami, o atskleidžiami.

Galima teigti, kad krikščioniškoji pasaulėjauta, virstanti veiksmais, yra krikščioniškosios pedagogikos pagrindas. Auklėtojas savo poelgiais rodo pavyzdį, įkvepia, o svarbiausia, būdamas turtingo vidinio pasaulio, praturtina ir besiformuojančią asmenybę. Tokiu būdu ugdoma dora, dvasines vertybes aukštinanti ir jomis besivadovaujanti asmenybė, kurios gyvenimo siekliai tapatūs su auklėtojo.

2. Aplinka – svarbus veiksnys auklėjant vaiką

Ne tik auklėtojo asmenybė, bet ir aplinka, kurioje auklėjamas vaikas, labai svarbus veiksnys krikščioniškojoje pedagogikoje. Apskritai prigimtinė aplinka yra labai svarbi besiformuojančiai asmenybei, dar neturinčiai tvirtų moralinių nuostatų ir patirties. Vaikui namai tampa prieglobsčiu, saugia erdve, neatsiejama nuo šeimos. Filosofas Gastonas Bašliaras teigia: „Namai – vieta, kur gyvena mūsų svajonės.“⁹ Tai erdvė, kurioje gali jaustis saugiai. Namai, kaip prigimtinė aplinka, labai svarbūs formuojant pasaulėžiūrą. Būtent čia ugdomos vertybinės nuostatos, susiformuoja tam tikri elgesio modeliai. Namų aplinkoje padedami tolesnio vaiko gyvenimo pagrindai, sustiprinantys asmenybę.

Pačios Šatrijos Raganos vaikystės namai – tai saugi erdvė, palanki asmenybei augti, todėl kūryboje plėtojama artimų šeimos narių tarpusavio santykių temą galima sieti su šviesiais vaikystės prisiminimais. Būsimoji rašytoja gimė Medingėnų dvare, kuris priklausė Šiukštoms – garsiai Žemaitijos bajorų giminei iš motinos pusės. Dvaro aplinka: daugybė knygų, protėvių paveikslai ant sienų, muzikos vakarai, seni parko medžiai, formavo M. Pečkauskaitės pasaulėjautą ir darė įtaką kūrybai. Apysakoje „Sename dvare“ vaizduojamas dvaras – taip pat kultūros saugotojas ir skleidėjas, palanki aplinka krikščioniškajai pasaulėjautai formuotis. Ligi tol lietuvių literatūroje dvaras dažniausiai buvo vaizduojamas kaip paprastam kaimo žmogui svetima erdvė, neretai siejama su neigiamais reiškiniais. Tarkime, XVIII a. kūrėjas K. Donelaitis, atstovaujantis Apšvietos epochai, poemoje „Metai“ smerkia dvaro gyventojus, juos parodo kaip nežmoniškus, negerbiančius būrų, besišaipančius, savivaliaujančius. Tačiau Šatrijos Raganos kūryboje dvaras vaizduojamas priešingai.

---

⁹ Gastonas Bašliaras. *Svajonių džiaugsmas*. 1993. P. 164.

Apysakoje „Sename dvare“ namai – tai dvaro aplinka, kuri yra vaiko pasaulio centras, erdvė, kurioje vaikas jaučiasi globojamas, mylimas, saugus. Kūrinio pradžioje apibūdinant namų erdvę vartojami žodžiai, primenantys stebuklinių pasakų pradžia: „Už miškų, už upių, tarp daubų ir kalvų stovi seno dvaro medinis rūmas.“ Tai tarsi vaikystės pasakų pasaulis – stebuklingas, ypatingas. Miškai ir upės – riba, skirianti dvarą nuo išorinio pasaulio, todėl namai parodomi kaip prieglobstis, saugi erdvė. Kuriamas romantizuotas dvaro vaizdas. Vartojami epitetai „ne aukštas, bet ilgas ir platus“ kuria tvirtumo, patikimumo įspūdį. Dvaro rūmai mediniai, medis asocijuojasi su šiluma, jaudumu, todėl namai – užuovėja, čia gera būti. Svarbu ir tai, kad namų erdvei priskiriami ne tik dvaro rūmai, bet ir sodas su tvenkiniu. Sodas – nuoroda į krikščionišką kontekstą, nes Biblijoje sodas – rojus atitikmuo, todėl galima teigti, kad ir namai – ypatinga, nežemiška vieta. Sodas apibūdinamas epitetais „išsikerojęs“, „įsisvajojęs“, tvenkinys vaizduojamas didelis, su paslaptinomis gelmėmis, vakarais mėnesio ir žvaigždžių auksinamas. Kuriamas pasakiškas vaizdas, todėl galima teigti, kad apysakoje namai poetizuojami, siekiama parodyti, kad tai erdvė, kurioje gera būti, kur žmogus jaučiasi saugus ir mylimas, tai aplinka, palanki asmenybei skleisti. Dvaro gamta kerinčio grožio, todėl rožynuose, sode praleidžiama daug laiko. Estetikos pojūtis neatsiejamas nuo etiško elgesio, todėl mamatei pasivaikščiojimui sode – galimybė mokyti vaikus pastebėti grožį. Tai vienas iš auklėjimo būdų, neatsiejamų nuo gilių išgyvenimų.

Kad namų aplinka labai svarbi vaiko gyvenime, rodo ir kitas Šatrijos Raganos kūrinys – apsakymas „Irkos tragedija“. Kūrinio pagrindinė veikėja – septynerių metų mergaitė, jautriai išgyvenanti šeimos dramą – tėvų skyrybas. Vaikystės namai be tėvelio Irkai nebe tie, tačiau ir naujuose tėvo namuose mergaitė nelaukiama. Apsakymo pavadinimas atskleidžia ir pagrindinę kūrinio mintį: namuose, kuriuose nėra santarvės, vaikas negali būti laimingas. Taigi prigimtinė aplinka – vienas iš svarbių veiksnių ugdant vaiką. Jeigu ji palanki, jei vaikas jaučiasi saugus ir mylimas, tik tada sudaromos sąlygos jam augti kaip asmenybei.

3. Auklėtojo santykis su auklėtiniais

3.1. Kokį auklėtoją mato vaikai?

Kaip jau minėta, ugdant dorą asmenybę didžiausias vaidmuo tenka auklėtojui. Šatrijos Raganos apysakoje – tai mylinti ir dėmesingi motina Marija. Krikščioniškoji pedagogika – tai ne auklėjimas smurto ir kančios akivaizdoje, bet ten, kur spinduliuojama šiluma, meilė. Kaip teigia G. Mikelaitis, meilė – krikščioniškojo tobulėjimo šerdis, ji laikoma krikščioniškosios etikos pagrindu ir tikslu, todėl augančiam vaikui motinos meilė labai svarbi.¹⁰

¹⁰ Gediminas Mikelaitis. *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*. Vilnius, 2012. P. 144.

Apysakoje „Sename dvare“ vaizduojama motina yra dėmesinga ir jautri savo vaikams. Mamatė – tauraus dvasinio pasaulio, pasiaukojanti asmenybė, siekianti harmonijos, todėl vaikams mamatė kelia pagarbą, pasitikėjimą, žavi savo meniška prigimtimi ir skleidžiama šiluma. Vaikai motiną idealizuoja, trokšta būti tokie patys kaip ji. Kad motina idealizuojama, parodo ištrauka, kurioje atskleidžiama, kokią Irusia mato mamatę, ateinančią parko alėja. Marija vaizduojama apiberta saulės spindulių, jos rūbas primena saulės nušviestą debesėlį. Minima balta spalva sustiprina kuriamą šviesų vaizdą ir Irusiai mamatė atrodo tobula. Mergaitėi motina tampa idealu. Irusia jaučia meilę ir susižavėjimą. Taip vaiko akimis regima motina – įrodymas, jog mamatė mergaitės gyvenime yra labai svarbi, todėl Marija savo vaikams gali daryti didelę įtaką.

3.2 . Glaudaus ryšio su vaiku svarba

Dažnai gyvenime autoritetas – tai žmogus, kuriam jaučiama pagarbą, į jį lygiuojamasi, tačiau laikomasi atstumo, su asmenybe, kuri yra pavyzdys, santykiai ne visada ypač artimi, tačiau Šatrijos Raganos apysakoje išsakoma kitokia nuostata. Būtent glaudus, šiltas ryšys sustiprina motinos vaidmenį auklėjant vaikus. Buvimas kartu, kasdieniai pokalbiai leidžia vaikams suprasti kilnius motinos siekius, todėl daug laiko praleisdami su mamate, klausydamiesi jos pasakojimų, patarimų vaikai nori į ją lygiuotis. Kitaip tariant, motina ugdo asmenybę demonstruodama ne galią ir įtaką, o būdama atsidavusi, mylinti, švelni, nuoširdi ir rūpestinga.

3.3. Autoriteto samprata krikščioniškojoje pedagogikoje

Vaikų požiūris į motiną ir glaudus ryšys lemia, kad mamatė – autoritetas, savo pavyzdžiu formuojantis vaikų charakterį. Tai ne tariamas, o tikrasis autoritetas, kuris skatina eiti teisingu keliu ir augti. Kaip jau minėta pristatant krikščioniškosios pedagogikos tikslus, mamatė turtingo vidinio pasaulio, jautri, atidi žmogui, tautiškai susipratusi, novatorė, o svarbiausia, idealistė. Paskatinti kitą siekti idealo gali tik tas, kurio gyvenimą įprasmina kilnūs tikslai, todėl savo pavyzdžiu Marija gali ugdyti taurią asmenybę.

Vienas gražiausių apysakos epizodų, vaizduojančių motiną kaip autoritetą, yra ištrauka, atskleidžianti Nikos troškimą tapti riteriu. Riterystė – tai tarnystės kitiems forma, pagrįsta atsidavimu, pasiaukojimu, gailėstingumu, todėl galima teigti, kad, matydamas, kaip mamatė elgiasi su kitais, vaikas trokšta jai prilygti. Parodoma, kad Nika norėdamas būti tikru riteriu elgiasi taip, kaip moko mamatė. Berniukas, gavęs stiprų smūgį iš brolio, nesiskundžia, narsiai kenčia skausmą, o vieną itin šaltą žiemos dieną Nika išeina į miestelį pasipuošęs kaip riteris (svarbu pabrėžti, kad tokius rūbus berniukui padovanoja tėvai, tai rodo, kad šeimoje vaikas sulaukia palaikymo, yra skatinamas siekti svajonių), be kitų šiltų drabužių, kad galėtų įrodyti savo, kaip būsimo riterio,

narsą. Toks berniuko poelgis – tai ne puikybės ženklas, o įrodymas, kokia stipri mamatės įtaka. Marija atsidavusi kitiems, todėl ir Nika trokšta būti toks kaip ji.

Kitas pavyzdys, rodantis, kad mamatės poelgiai įkvepia vaikus, epizodas, vaizduojantis mamatės ir Irusios kelionę į Kalnėnus. Atskleidžiama, kad mamatė kasryt meldžiasi kartu su apakusia teta Verusia. Mergaitė, matydama, kokia jautri, atidi, supratinga mamatė, ir pati jautriai išgyvena giminaitės nelaimę: „Verusia, kaip baisu jai bus visiškai apakus. Atmintyje kyla jos meilė, jos stengimos patiekti mums džiaugsmo. Graudu man randas. Dėkingumu ir gailesiu tvinksta siela.“ – Irusia atkartoja mamatę <...>“ Mergaitė keliasi anksti ryte, kad, lygiai kaip ir mama, pasimelstų su Verusia. Toks mergaitės elgesys rodo, kad motina savo pavyzdžiu ugdo vaikų empatiją, užuojautą, skatina nebūti abejingiems kito skausmui. Tad galima teigti, kad iš tiesų tikrojo autoriteto reikšmė krikščioniškojoje pedagogikoje labai didelė, nes būtent savo poelgiais, o ne vien žodžiais Marija vaikus įkvepia elgtis dorai ir siekti didžiųjų tikslų, o išugdyti tokią asmenybę ir yra krikščioniškosios pedagogikos siekis.

Taigi, Šatrijos Raganos apysakoje vaizduojami pedagogo ir auklėtinių santykiai rodo, kad labai svarbus abipusis ryšys, o vaikų jaučiama pagarba – tai ne demonstruojamos galios pasekmė, o jausmas, kylantis iš meilės ir pasididžiavimo taurios dvasios motina. Vaizduojamas autoritetas pagrįstas ne jėga, o meile ir atsidavimu. Kūrinyje atskleidžiama subtili krikščioniškosios pedagogikos galia ugdyti asmenybę: ne bausmės, įsakmus tonas, o glaudus ryšys, pagrįstas meile, atidumu, ir auklėtojo pavyzdys yra paskata vaikams elgtis kilniai ir vadovautis krikščioniškosiomis vertybinėmis nuostatomis.

4. Auklėjimo būdai, svarbūs krikščioniškai auklėjant asmenybę

4.1. Glaudus santykis – krikščioniškojo auklėjimo pamatas

Artimo santykio pagrindas yra dėmesys, švelnumas, supratimas, pagarba. Laikas, praleistas kartu su vaiku, auklėtiniui rodomas dėmesys skatina vaiką priimti mokytojo pamokas kaip meilės ir globos apraišką. Apysakoje atskleidžiama, kad mamatė daug laiko praleidžia su vaikais: jie kartu vaikšto po sodą, kalbasi įvairiomis temomis. Nuolatinis motinos buvimas šalia leidžia užmezgti tvirtą, pagarbų ryšį. Įsiklausydama į tai, ko reikia vaikams, negailėdama jiems laiko ir dėmesio, mamatė ugdo doras asmenybes ir padeda vaikams dvasiškai augti. Apysakoje vaizduojama, kaip motina ant gluosnio stuobrelio išpjauna Irusios vardo pirmąją raidę ir paskiria šią vietą dukrelei: tai būsiąs Irusios kampelis, kuriame mergaitė galės galvoti tik apie tai, kas gera ir gražu: „O kai čia sėdėsi, atmink mamatę, ir vien geros ir gražios mintys teateinie į tavo galvelę.“ Toks mamatės noras-linkėjimas atskleidžia, kad ryšys tarp motinos ir vaikų yra grindžiamas tauriais išgyvenimais,

puoselėjamas artumas ir šiluma leidžia vaikams pasijusti saugiams. Nuoširdi meilė sustiprina ryšį. Vaikams ji tampa akstinu elgtis teisingai, nes vaikai myli motiną, todėl nenori jos skaudinti. Be to, toks mamatės linkėjimas Irusiai – tai imperatyvas vaikui vertinti save. Noras nenuvilti motinos skatina mergaitę Marijos sukurtame kampelyje galvoti tik apie tai, kas džiugina sielą. Šviesios mintys skatina nesavanaudiškus poelgius. Jausdama dėkingumą ir pagarbą motinai, įkvėpta jos žodžių, mergaitė trokšta atsidėkoti ir pradžiuginti brangiausią žmogų: Irusia siuvinėja staltieselę ant naktinio stalelio – dovaną mamatei vardinių proga. Kūrinyje atskleidžiama, kad mergaitė žiemą išmoko siuvinėti ir staltieselė – pirmasis jos darbelis, kurį Irusia skiria motinai. Būtent tokia dovana pasirenkama ne be priežasties: Irusia nori, kad mamatė kas rytą ir kas vakarą, pažvelgusi į naktinį stalelį, prisimintų dukrelę. Taigi apysakoje atskleidžiama, kad glaudus motinos ir vaiko ryšys sustiprina auklėtinį, skatina atskleisti gerąsias asmenybės puses, įkvepia ir kitiems dovanoti meilę ir dėmesį. Šatrijos Ragana atskleidžia, kad glaudus tarpusavio ryšys yra būtinas ugdant tokias vertybes kaip meilė artimui, pagarba ir supratimas, nes tik pats patyręs, ką reiškia būti mylimam ir globojamam, vaikas tokiais principais vadovausis ir ateityje.

4.2. Krikščioniškosios vertybės ugdomos kasdienėse situacijose

Kaip jau ne kartą minėta anksčiau, Šatrijos Ragana, subtiliai vaizduodama kasdienės situacijas, atskleidžia krikščioniškosios pedagogikos ypatumus: tikslus, būdus auklėti vaiką, auklėjimo poveikį jaunam žmogui. Kasdien matomi pavyzdžiai, pokalbiai ir išgyvenamos emocijos yra tarsi kertiniai elementai puoselėjant dvasinius idealus. Literatūrologė Viktorija Daujotytė, nusakydama kūrinio savitumą, teigia: „Apysaka neturi vientiso siužeto, įvykių raidos. Neįvyksta nieko ypatingo, žmonės gyvena savo gyvenimą, ir tiek. Ir kartu vyksta pats svarbiausias – gyvenimo – veiksmas!“¹¹ Kasdienis dvaro gyvenimas – tai tarsi krikščioniškųjų vertybinių nuostatų ugdymo mokykla, tačiau pamokos – tai ne knygos ar pamokslavimas, o patirtis.

Apysakoje vaizduojama, kad Marija nesistengia specialiai mokyti vaikų, auklėjimas vysta kasdienėse situacijose. Epizodas, vaizduojantis mamatės ir Irusios pokalbį rožyne, atskleidžia, kad veikėjų pokalbis nuo paprastų temų nukrypsta prie egzistencinių klausimų. Mamatės ir Irusios santykiai pagarbūs. Motina dukrą laiko sau lygia pašnekove, todėl, bendraudama su Irusia, nevengia ir sudėtingų temų, skatina mergaitę gilintis į egzistencines problemas (mamatė su dukra kalbasi apie amžinybę ir laikinumą). Apysakoje atskleidžiama, kad paprastos kasdienės situacijos yra sąlygos paskatinti vaiką elgtis tinkamai: Marija pasiūlo Irusiai priskinti rožių ir puokštę padovanoti tėveliui,

---

¹¹ Viktorija Daujotytė. Šatrijos Raganos pasaulyje, p. 12. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: http://www.xn--altiniai4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujotyte%20%28C4%97.%20%28C5%A0atrijos_Raganos_pasaulyje.LHM500A.pdf

kad jį pradžiugintų. Taip formuojamas deramo elgesio su kitais modelis, pagrįstas meile artimui. Mergaitė suvokia, koks svarbus humanistinis santykis su kitais. Pastangos daryti gera kitam skatina ir patį vaiką išgyventi džiaugsmą. Tai leidžia suprasti kilnių poelgių prasmę. Apysakoje atskleidžiama, kad krikščioniškų vertybinių nuostatų ugdymas, pagrįstas ne teorija, o patyrimu, ypač svarbus formuojant vaiko pasaulėžiūrą.

4.3. Įtikinimo svarba auklėjant vaiką

Dar vienas iš auklėjimo būdų, kurį teigia krikščioniškoji pedagogika, tai įtikinimo svarba. Labiausiai šią idėją išskėlė vokiečių pedagogas, filosofas F. V. Fērsteris: „<...> auklėtojas turėtų patiekti to pavaizdžio mokslo, jis turėtų susikristalizavusį kartų patyrimą suskaldyti į jo sudedamąsias dalis, nurodyti jaunuomenei, kurios rolės vaidina jos darbai gyvenime, kad ant to žinojimo pagrindo galima būtų pažadinti jos geriausios išvidinės jėgos ir ketinimai.“¹² Filosofas pabrėžia įtikinimo svarbą ugdant taurią asmenybę. Šią mintį apysakoje iliustruoja epizodas, vaizduojantis Irusios draugės Kazelės laidotuves. Parodoma, kad mirus dukros draugei mamatė jaučia pareigą pasirūpinti laidotuvėmis. Marijai žmogus – didžiausia vertybė. Mamatei nesvarbi nei turtinė padėtis, nei kilmė, nei socialinis sluoksnis, todėl veikia leidžia savo vaikams žaisti su kaimo vaikais, taip ugdydama empatiją, pagarbą kitam žmogui. Tokį Marijos požiūrį galima sieti ir su kita Šatrijos Raganos mokytojo F. V. Fērsterio idėja: „Betgi tau trūksta vieno mokslo, kurs kartais daugiau išmoko ir užgrūdina žmogų, niekaip viskas kita: tas mokslas – tai neturtas ir skurdas. Kiek tenai didvyrių yra dažnai tarp tų mažų berniukų ir mergaičių, kurie verčiami yra iš mažens jau uždarbiauti ir rūpintis dar mažesniais vaikais; kaip anksti jie išmoksta tildyti savo alkį mažiausiais kąšneliais ir kaip, bekovojant jiems su gyvenimo sunkybėmis ir skurdu, lavinasi jų valios jėga!“¹³

Sodietės mergaitės laidotuvės – palankios aplinkybės mokyti vaikus nesavanaudiškumo. Mamatė auklėja vaikus savo pavyzdžiu. Marija griežtai neįsakinėja, ji leidžia Irusiai pačiai pasirinkti paaiškindama abi pasirinkimo galimybes ir įvardydama pasirinkimo pasekmes. Mamatė siūlo Irusiai atiduoti gražiausią jupele draugėms įkapėms. Tačiau mergaitei apsispręsti nėra lengva, nes jupele – mėgstamiausias Irusios drabužis, tačiau kartu ir gaila Kazelės, nes ji buvo geriausia draugė. Krikščioniškosios pedagogikos tikslas – išugdyti taurios dvasios asmenybę, todėl ir mamatė skatina su kitais pasidalyti tuo, kas pačiam brangu. Marija nevertina to, kas materialu, nes tai

¹² „Fridrichas Vilhelmas Fersteris. *Jaunuomenės auklėjimas* (vertė Šatrijos Ragana), p. 5. [Žiūrėta: 2021-01-23].

Prieiga: [http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_\(vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana\).LHM503.pdf](http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_(vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana).LHM503.pdf)

¹³ Fridrichas Vilhelmas Fersteris. *Jaunuomenės auklėjimas* (vertė Šatrijos Ragana), p.18. [Žiūrėta: 2021-01-23]. Prieiga: [http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_\(vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana\).LHM503.pdf](http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_(vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana).LHM503.pdf)

menkaverčiai dalykai. Dėl to ir Irušiai mamatė aiškina, jog keletą kartų apsilikęs drabužį jis vėliau jau bus nebereikalingas. Mamatė moko suprasti, kas yra tikra, o kas laikina ir neturi jokios vertės. Norėdama, kad dukra pasielgtų tinkamai, Marija siekia sužadinti mergaitės jausmus ir tikina, kad Irušiai ilgai prisimins kilnų savo poelgį ir džiaugsis juo: „Mieliausia žmogui prisiminti ne tas valandas, kuriose jis linksminosi ir puošėsi, bet tas, kuriose jis apgalėjo pats save.“ Apysakoje atskleidžiama, kad ne įsakymas, o įtikinimas labai svarbus krikščioniškojo auklėjimo būdas, rodantis pagarbą besiformuojančiai asmenybei.

Kūrinyje parodoma, kad auklėjant vaiką labai svarbu ugdyti valią. Krikščioniškoje pedagogikoje valia – neatsiejama taurios asmenybės dalis. Valingas žmogus yra stipresnis, nepasiduoda silpnybėms, pagundoms, vadovaujasi tvirtomis moralinėmis nuostatomis, todėl ir apysakoje vaizduojama, jog Marija stengiasi atskleisti vaikams, kodėl valia svarbi žmogui. Mamatė moko vaikus, kad žmogaus poelgiai prasmingi tada, kai jis pasitelkdamas valią įveikia savo silpnumą. Motina ugdo tokias krikščioniškas vertybes kaip nesavanaudiškumas, meilė artimui, skatina vaikus elgtis kilniai ir taip formuoja jų charakterį. Kūrinio epizodas, vaizduojantis Kazelės laidotuves, pavyzdys, jog žodžiai turi magišką galią, jeigu sakomi iš širdies. Todėl ir mamatė, kaip krikščioniškosios pasaulėjautos atstovė, kalbėdama apie tai, kas svarbu jai pačiai, lengvai įtikina Irušią atiduoti jupelę draugės įkapėms. Parodoma, kad auklėjant vaikus labai svarbu žadinti emocijas, paaiškinti situacijas vaikui suprantamais žodžiais: „Norint gerai auklėti, reikia įlipti į vaiko sielą, reikia kalbėti vaiko kalba. Kitaip nesujaudinsime jo jausmų ir nepažadinsime noro klausyti mus, be kurio visas auklėjimas neatneša jokių vaisių.“¹⁴ Tai liudija ir mamatės pokalbis su vaikais po laidotuvių. Marija apie mirtį kalba palyginimais: „Ar atmenat, vaikai, kaip vasarą auginate kirvarpas? <...> Lėlutės likos tuščios, nebegyvos, ir metėt jas laukan, o gražūs drugiai lėkė kažkur tolybėn. Lėlutė – tai žmogaus kūnas, o drugys – siela. Išsiritus iš savo lėlutės, lekia sau pas „Dijvulį“ <...>“ Mamatė kalba žodžiais, kurie suprantami, paveikūs ir sužadina vaizduotę. Taigi motina nesiekia primesti savo nuomonės, o atvirksčiai, stengiasi, kad vaikai patys suprastų, koks elgesys yra teisingas.

4.4. Pavyzdžio galia

Kaip jau minėta ankstesniuose šio darbo skirsniuose, mamatė vaikams yra autoritetas, todėl savo pavyzdžiu daro didžiausią įtaką. Tinkamas auklėtojo elgesys – geriausias būdas auklėti vaiką. Parodoma, kad buvimas šalia įgauna didelę vertę. Motinai net nebūtina kalbėtis, aiškinti tam tikras tiesas, vaikams užtenka būti šalia motinos ir ją stebėti. Savo veiksmais Marija parodo, koks elgesys

---

¹⁴ Gediminas Mikelaitis. Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija. Vilnius, 2012. P. 78.

teisingas. Tai iliustruoja ir vienas iš apysakos epizodų, vaizduojančių, kaip mamatė gydo sodietes mergaites, o Irusia stebi. Vaizduojama, kad Marija švelniai kalbina ligones, moko valstiečius higienos ir skatina rūpintis sveikata (šis epizodas parodo, kad mamatė moko ne tik savo vaikus, bet, kaip krikščioniškosios pedagogikos atstovė, ji dalijasi žiniomis ir su kitais, šviečia ir padeda tiems, kuriems reikia pagalbos; pabrėžiama, kad Marijos pagalba nuoširdi, o pamokymai švelnūs, t. y. nors Marija ir priekaištuoja, tačiau tik dėl to, kad nori padėti, siekia įtikinti). Ištraukoje atskleidžiama, kad nors mamatė nekomentuoja dukrai savo veiksmų, tačiau Irusiai galimybė būti šalia motinos ir ją stebėti tampa didžiausia pamoka. Mergaitė supranta, kad svarbu rūpintis kitais, nebūti abejingai kito skausmui, o stengtis padėti. Mamatė savo pavyzdžiu ugdo tokias vertybes kaip atjauta, gailestingumas ir nesavanaudiškumas. Šis epizodas – krikščioniškojo auklėjimo pavyzdys, nes auklėtinis, stebėdamas auklėtoją, pats vertina situaciją, priima auklėtojo veiksmus kaip tinkamą elgesio su aplinkiniais pavyzdį.

4.5. Ne bausmė, o supratimas

Jau anksčiau paminėti auklėjimo būdai rodo, kad apysakoje vaizduojamas auklėjimas yra pozityvus, todėl vengiama barnių, griežto balso tono, o siekiama santarvės. Ir prasižengusiems vaikams skiriamos tokios bausmės, kurios sužadina teigiamus jausmus ir padeda suprasti poelgio pasekmes. Apysakoje epizodų, vaizduojančių vaikų nusižengimus nėra daug, taip siekiama parodyti, kad krikščioniškosios pedagogikos galia ir mamatės autoritetas lemia, kad vaikai nesieltgia netinkamai, tačiau vis dėlto kūrinio fragmentas, vaizduojantis Nikos išėjimą į miestelį, parodo, kaip mamatė, kaip krikščioniškosios pedagogikos atstovė, supranta bausmę. Apysakoje atskleidžiama, kad, sugrįžęs iš miestelio ir nepasikalbėjęs su motina, Nika jaučia gėdą. Meilė mamatei labai stipri, Marija – autoritetas berniukui, todėl pasielgti kitaip, nei ji norėtų, Nikai yra labai nemalonu. Kadangi Nika pasielgė netinkamai, Marija skiria bausmę visą dieną neiti iš namų. Mamatė nepyksta, tačiau parodo Nikai, kad toks sūnaus poelgis privertė ją jaudintis. Marija sužadina vaiko emocijas: „<...> liūdnai paklausė, kodėl jis patiekęs jai tokio nerimo, riteris taip sugrudo <...>“ Nikai leidžiama pačiam suprasti įvykio pasekmes, atsakyti į klausimą, kaip jo poelgis privertė pasijusti artimus žmones. Mamatės siekia parodyti vaikui, kad neapgalvotas berniuko elgesys privertė sunerinti šeimą. Bausmė gimdo ne nuoskaudą ir pyktį, o pažadina sąžinės balsą. Taip ugdoma sąmoninga, atsakinga asmenybė, kuriai svarbūs ne vien savi poreikiai, bet ir kitų jausmai.

4.6. Grožio pajauta lemia etišką elgesį

Apysakoje atskleidžiama, kad grožio pajauta neatsiejama nuo moralaus elgesio. Kūrinyje vaizduojama, kaip motina moko dukrą pastebėti gamtos grožį ir jį vertinti. Mamatė žavisi

mėnesienos naktimis, kurios jai atrodo stebuklingos, būtent tokiu metu veikėja patiria pilnatvę: „Jaučiu laimę neišreiškiamą, linksmybę nepabaigiamą. Žemė ir dangus – jau viena. Tokią naktį amžinybė savo sparnu paliečia žmogaus sielą. Kaipgi gali būti liūdna tokią naktį!“ Retoriniai sušukimai atskleidžia, kad estetinė pajauta itin svarbi veikėjos gyvenime, todėl pastebėti grožį veikėja skatina ir dukrą. Marija stebuklingą naktį tarsi girdi tai, ko įprastai neįmanoma išgirsti: „Girdžiu, kaip gėlės siunčia žvaigždėms savo kvapius atdūsius ir kaip žvaigždės kažką kugžda gėlėms.“ Stebuklingos, šviesios mėnesienos naktys – galimybė kalbėtis su vaiku apie žemiškąjį ir pomirtinį gyvenimą, apie amžinybę. Taigi apysakoje parodoma, kad grožio pajauta nuskaidrina žmogaus sielą, taurina asmenybę. Grožio pajautą skatina ir bendras dukters ir motinos pomėgis: mamatė su Irusia turi po savo rožyną, abi puoselėja rožes. Rožių motyvas apysakoje ypač svarbus: „Mamatės ėjimas nuo vienu rožių prie kitų, jas tarsi kalbinant ir kartu kalbantis su vaikais, ypač su dukrele, yra supažindinimas su slaptuoju pasauliu, su „rožių kalba“, tarsi išvedančia anapus. <...> Rožių ir kilniadvasės, gražios ir liūdnos moters paralelė laisvina poetines (metaforines, mitines) kalbos galimybes, skatina atsiverti primirštoms, užslopintoms kalbos galioms.“¹⁵

Auklėjant taurią asmenybę, pabrėžiama ne tik gamtos grožio galia, bet ir stiprus meno poveikis žmogui. Mamatė – meniškos prigimties asmenybė, vertinanti muziką ir poeziją. Mamatė dažnai skambina pianinu, o vaikams patinka klausytis. Apysakoje parodoma, kad muzika sužadina emocijas: „Kaip puikiai, kaip puikiai groja mamatė! Pagros ką nors liūdna – ir ašaros nejučiomis ima riedėti iš akių, o širdį taip skauda. Pagros linksmai – ir ima noras šokti ir juoktis.“ Romantikų nuomone, poezija, o ypač muzika, atskleidžia nujaučiamą būties esmę. Šatrijos Ragana, kaip neoromantikė, kūryboje remiasi romantikų pasaulėjauta, todėl apysakoje atskleidžiama, kad menas svarbus ugdant besiformuojančią asmenybę. Krikščioniškojoje pedagogikoje tokie patyrimai yra labai svarbūs, nes grožį vertinantis žmogus yra jautresnis. Puoselėjanti grožį asmenybė nesielgs netinkamai, bus jautresnė ir atidesnė kitam.

4.7. Auklėtojas tampa ne tik tėvai, bet ir šalia esantys žmonės

F. V. Fėrsteris teigia, kad vaikų supažindinimas su svarbiausiais bendro žmonių veikimo faktais ne tik moko juos gerbti kitų darbą, ne tik rodo, kiek daug prakaito ir vargo pareikalavo vaikų naudojami daiktai, bet taip pat ir ragina gerbti darbininkus ir nors mažais mandagumo ir kuklumo ženklais rodyti jiems savo dėkingumą.¹⁶ Ši krikščioniškosios pedagogikos atstovo mintis gali būti

¹⁵ Viktorija Daujotytė. *Literatūros fenomenologija. Problemikos kontūrai*, Vilnius, 2003. P. 200-201.

¹⁶ Fridrichas Vilhelmas Fersteris. *Jaunuomenės auklėjimas* (vertė Šatrijos Ragana), p.1. [Žiūrėta: 2021-01-23]. Prieiga: [http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana\).LHM503.pdf](http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana).LHM503.pdf)

siejama ir su apysakos „Sename dvare“ veikėjos Marijos auklėjimu. Mamatė vaikus kartu vedasi į pievas, taip jiems parodydama, kaip dirba kaimo žmonės, mokydama, kad reikia gerbti darbininkus, vertinti jų pastangas.

Kūrinyje vaizduojama, kad auklėjant vaiką svarbus ne tik tėvų vaidmuo, bet didelę įtaką daro ir aplinkiniai, su kuriais vaikai bendrauja. Susitikimai su bobute, bočeliu, knygnešiu Levanarda, žydu Šmulka tampa svarbiomis gyvenimo pamokomis. Kad bendravimas su kitais svarbus, parodo epizodas, vaizduojantis, kaip mamatė prideda pintinę lauktuvių ir ragina Irušią ir Niką ją nunešti bobutei. Marija moko vaikus, kad svarbu dalytis su mažiau turinčiais. Ši mamatės nuostata galėtų būti siejama ir su Biblijoje įvardijamais septyniais gailestingumo darbais kūnui, iš kurių vienas: „Išalkusį pavalgydinti.“ Apsilankymų pas bobutę vaikai labai laukia, nes bobutės namai, nors ir paprasti, vaikams atrodo tarsi pasakų karalystė („Rodos man, kad nuėjus ten įžengiu į pasakų šalį“). Niką ir Irušią žavi namų šiluma, jaukumas, bobutės rodomas dėmesys. Šatrijos Ragana, kaip ir F. V. Fèrsteris, teigia, kad auklėtinį dorina ne kalbos apie dorovę, bet doroviniai jausmai, išgyvenami menui ir literatūrai sužadinus vaizduotę, todėl bobutės sekamos pasakos ir pokalbiai apie jų veikėjus turi didelį auklėjamąjį poveikį. Bobutė leidžia vaikams klausti visko, kas tik juos domina, ir atsako nuoširdžiai. Vartojamas kreipinys „pupeli“ parodo, kad ryšys tarp bobutės ir Nikos bei Irušios artimas, todėl vaikai jaučiasi reikalingi. Taip ugdoma drąsi, savimi pasitinkinti asmenybė. Bobutės žodžiai skatina vaikus nebijoti vienatvės, nes, būdamas vienas, žmogus gali susitelkti į save, apmąstyti savo gyvenimą. Bobutė giliai tikinti, todėl gyvenime vadovaujasi krikščioniškomis vertybėmis. Pasakos apie pinigus nešančius aitvarus – galimybė pamokyti vaikus, kad turtai, įgyti be nuoširdaus darbo, neatneš laimės.

Kitas svarbus žmogus vaikų gyvenime – bočelis. Jis moko vaikus vertinti knygas, žadina patriotinius jausmus, ugdo tautinę savimonę. Bočelis padovanoja Irušiai knygą ir pažada paklausinėti, ką mergaitė perskaitė: „Štai duodu tau trumpą Lietuvos istoriją. Kaip tik tinka tau <...> Kiekvienas žmogus turi gerai žinoti savo šalies istoriją.“ Toks bočelio elgesys parodo, kad siekiama ugdyti plačių pažiūrų asmenybę, suvokiančią savo vietą pasaulyje. Taigi šie apysakos epizodai parodo, kad labai svarbu, jog bręstančią asmenybę suptų kilnių siekių turintys žmonės, kurie galėtų pamokyti, patarti, įkvėpti, padėtų pažinti pasaulį.

Išvados

Šatrijos Raganos apysaka „Sename dvare“ rodo moterų įsitvirtinimą literatūroje. Dėmesys vaiko pasauliui ir asmenybės ugdymui – modernėjančios lietuvių literatūros ženklai. Apysaka „Sename dvare“ pristato Šatrijos Ragana ne tik kaip kūrėją, literatūroje įtvirtinančią naujus vaizdavimo būdus, bet ir kaip pedagogę, krikščioniškosios pedagogikos atstovę.

Krikščioniškosios pedagogikos tikslas – ugdyti taurią, kilnių siekių turinčią asmenybę. Žmogaus vertės matas – sielos grožis, todėl auklėjant vaiką svarbu skatinti vadovautis dvasiniais idealais, siekti aukštesnių tikslų.

Ypač svarbus vaidmuo ugdant asmenybę tenka auklėtojui. Tik turtingo dvasinio pasaulio žmogus, puoselėjantis dvasinius idealus, besivadovaujantis krikščioniškomis moralės normomis, gali rodyti pavyzdį kitiems ir skatinti tobulėti. Apysakoje „Sename dvare“ kuriamas švelnios, jautrios, atsakingos motinos paveikslas atskleidžia autoriteto bei glaudaus ryšio svarbą auklėjant vaiką. Motina vaikui yra pavyzdys, idealas, todėl šilti santykiai ir artimas bendravimas skatina vaikus eiti tuo pačiu keliu, vadovautis tomis vertybinėmis nuostatomis, kurias aukština ir motina. Atskleidžiama, kad krikščioniškoji pedagogika neatsiejama nuo meilės ir darnos, todėl aplinka, kurioje auklėjami vaikai, turi būti palanki asmenybei augti.

Kaip viena religingiausių kūrėjų, Šatrijos Ragana išryškina meilės artimui, gailėstingumo, nesavanaudiškumo, atjautos svarbą žmogaus gyvenime ir parodo, kad šias vertybes ugdyti svarbu ne skambiais žodžiais, o veiksmais, t. y. savo pavyzdžiu įkvepiant elgtis teisingai.

Dėl itin didelės vokiečių pedagogo, filosofo F. V. Fėrsterio įtakos Šatrijos Ragana kūrinyje išryškina ir pasirinkimo bei įtikinimo svarbą auklėjant vaikus. Parodoma, kad ne bausmė, griežti liepimai ar įsakmus tonas, o būtent pavyzdžiai, nuoširdūs pokalbiai, laisvė apsispręsti ir pačiam pasirinkti formuoja vaiko charakterį ir ugdo asmenybę.

Apysaka „Sename dvare“ – jautrius išgyvenimus žadinantis kūrinys, žavintis ir šių dienų žmogų. Tai nuoširdžios meilės, atsidavimo ir pasiaukojimo motinystei liudijimas.

Literatūros sąrašas

1. Gediminas Mikelaitis. Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija. Vilnius, 2012.
2. „Vertėjos žodis“: Friedrichas Forsteris, Jaunuomenės auklėjimas. Knygos tėvams, mokytojams ir dvasininkams. Kaunas, 1926.
3. Fridrichas Vilhelmas Fersteris. Jaunuomenės auklėjimas (vertė Šatrijos Ragana). [Žiūrėta: 2021-01-23]. Prieiga: [http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_\(vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana\).LHM503.pdf](http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/Fridrichas_Vilhelmas_Fersteris_Jaunuomen%C4%97s_aukl%C4%97jimas_(vert%C4%97_%C5%A0atrijos_Ragana).LHM503.pdf)
4. Krikščioniškosios vertybės, 2013. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: <https://www.klauskkunigo.lt/2947/krik%C5%A1%C4%8Dioni%C5%A1kosios-vertyb%C4%97s>.
5. Šatrijos Ragana. *Sename dvare*. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/literatura/LH00/%C5%A0atrijos_Ragana_Sename_dvare.LHM504.pdf.
6. V. Daujotytė. *Šatrijos Raganos pasaulyje*. [Žiūrėta: 2021-01-19]. Prieiga: http://www.xn--altiniai4wb.info/files/literatura/LH00/Viktorija_Daujotyt%C4%97_%C5%A0atrijos_Raganos_pasaulyje.LHM500A.pdf.